СПИСЪК С РЕЗЮМЕТА

НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ НА ГЛ. АС. Д-Р ЕЛКА ДОГРАМАДЖИЕВА, ПРЕДСТАВЕНИ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА ЗА ДОЦЕНТ

1. ЧАСТИ ОТ МОНОГРАФИИ:

1.1. **Dogramadjieva, E.** and M. Assenova. **The Role of Ecotourism in Local Tourism Development: The View of Bulgarian Municipal Administrations.** In: Efe, R., Cravins, G., Ozturk, M. and Atalay, I. (Eds.), *Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region* (pp. 437-456), Cambridge Scholars Publishing, 2008.

Публикацията е включена като отделен раздел в монография, посветена на природния и културния потенциал на Средиземноморието. Тя представя общ преглед на развитието на екотуризма в България и резултати от национално проучване на общинските администрации, с фокус върху тяхната оценка за потенциала и ролята на екотуризма в местното туристическо развитие. Проучването се основава на отговорите на 124 респонденти, които съставляват почти 50 % от общия брой на общините в България с обхват над половината от територията на страната. Анализирани са оценките на респондентите за настоящите и потенциалните туристически дейности, най-известните атракции и техните конкуренти, неизползваните ресурси и необходимите мерки за тяхното бъдещо използване. Направени са изводи, отнасящи се до основните фактори и проблеми на развитието на екотуризма на местно и национално ниво, както и за необходимите мерки през погледа на общинските власти.

2. УЧЕБНИЦИ И НАРЪЧНИЦИ:

2.1. Асенова, М. В. Маринов, **Е. Дограмаджиева**, Д. Семерджиев. **Наръчник на туристическия бизнес. Как да привличаме и обслужваме български туристи.** Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, С., 2010 (общ обем 167 с., авторски принос – 20 с.)

Наръчникът осигурява информация, систематичен подход и насоки за привличане и обслужване на български туристи. Целта на наръчника е да подпомогне участниците в туристическото предлагане като повиши тяхната информираност за състоянието и тенденциите на националния пазар и предложи насоки за основните дейности при създаването на туристически продукт и предлагането му на пазара. Основополагаща идея на наръчника е мисленето в категориите „продукт" и „пазар" и търсенето на най-доброто съответствие между продукта и пазара. Той търси отговори на въпроса „как да създаваме и как да продаваме български туристически продукт на българите" като разглежда няколко особено важни теми – съвременното състояние на националния туристически пазар (гл. I), проучванията на пазара (гл. II), създаването на туристически продукт като цяло и за специфични видове туризъм и осигуряване на неговото качество (гл. III), рекламирането и продажбата на туристическия продукт (гл. IV), ролята на актьорите в туристическата политика (гл. V), възможностите за финансиране на действията за подобряване на продукта и неговата реализация (гл. VI).

3. СТУДИИ И СТАТИИ В СПЕЦИАЛИЗИРАНИ НАУЧНИ ИЗДАНИЯ

Студии:

3.1. **Дограмаджиева, Е. Анализ на туристическото търсене в област Смолян** // Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ГГФ, кн. 2 – География, т. 106 [за 2013] (под печат) - 24 с.

Студията представя подход за детайлен количествен анализ на туристическото търсене на областно ниво, основан изцяло на официални статистически данни (НСИ, 2001-2011). Използвани са голям брой показатели за обема, динамиката и структурните характеристики на туристическите потоци – абсолютен и относителен прираст в броя на пренощувалите лица и реализираните нощувки; изменения в продължителността на престоя; динамика и структура на туристическото търсене по вид и категория на настанителната база; сезонност и териториални различия в рамките на областта. Динамиката по всички показатели е проследена общо и по отделно за вътрешния и чуждестранния пазар. Специално внимание е отделено на промените в обема и структурата на международните пазари по националност. Въз основа на откроените позитивни и негативни тенденции и туристическото търсене са направени изводи и препоръки, касаещи маркетинговата политика на област Смолян като туристическа дестинация.

3.2. **Дограмаджиева, Е.**, М. Асенова, В. Маринов, М. Воденска, М. Пунева. **Модел за проучване на развитието и управлението на туризма на местно ниво: сравнителен анализ на селата Долен, Лещен и Ковачевица** // Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ГГФ, кн. 2 – География, т. 105 [за 2012] (под печат) - 41 с.

Студията представя модел за проучване на туристическото развитие и управлението на туризма на местно ниво, който да осигурява обективна, актуална и надеждна информация, за да компенсира дефицитите на официалната статистика по отношение на малките туристически дестинации, където проблемът с информационното осигуряване е особено остър. Конкретен обект на проучването са селата Долен, Лещен и Ковачевица в Западните Родопи.

Основните изследователски въпроси са свързани с установяване на: параметрите на туристическото предлагане; параметрите на туристическото търсене; съществуващите бизнес-практики (различни форми на организация и управление на продукта на отделните предприемачи); влиянията на туризма; управлението на ниво дестинация и свързаните с него проблеми, ограничения и възможности. Методиката на изследването е основана на комбинирано използване на различни начини за събиране, обработка и анализ на информация, в т.ч. голям брой вторични източници, анкетно проучване на предприемачите в туризма и интервюта с ключови информатори - предимно субекти на местното туристическо развитие.

Резултатите са представени чрез сравнителен анализ на трите села, като са идентифицирани техните сходства и специфични особености, респ. различните модели на развитие и бизнес-практики. Формулирани са изводи и препоръки в три основни направления: 1) по отношение на методиката на изследването; 2) по отношение на особеностите на туристическото развитие; 3) по отношение на туристическата политика и управлението на туристическите дестинации.

3.3. Маринов, В., **Е. Дограмаджиева**. **Националният пазар на туризма в България – динамика и особености на вътрешните и изходящите пътувания на българите** // Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ГГФ, кн. 2 – География, т. 103 [за 2010]. София, 2012, с. 277 – 304.

Студията проследява динамиката и особеностите на вътрешния и изходящия туризъм в България през последните 20 години и представя актуалното състояние на националния пазар на туризма въз основа на разнообразни източници на информация – официални данни на НСИ, БНБ и Евростат, данни от представителни статистически проучвания на домакинствата, както и резултати от актуални социологически проучвания на туристическото търсене с национален и европейски обхват. Анализът търси отговор на въпросите: какви промени са настъпили в обема и разпределението на пътуванията на българите в страната и зад граница; какво е отражението на пасивния международен туризъм върху вътрешния; какви са съвременните характеристики на пътуванията на българите и кои са причините за предпочитане на чужди дестинации пред българските; как се отразява кризата върху пътуванията на българите и какви са следствията от гледна точка на туристическия маркетинг и туристическата политика.

Общите изводи очертават значението на националния пазар на туризма и необходимите мерки за задържане на българските туристи в България. Подчертава се необходимостта от по-пълноценно използване и внимателна интерпретация на наличните разнообразни (и често противоречиви) източници на информация за пътуванията на българите – не само в академичните разработки, но и в политическите анализи.

3.4. **Дограмаджиева, Е.**, М. Асенова. **Разработване на екотуристически продукт на примера на община Разлог** // Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ГГФ, кн. 2 – География, т. 101 [за 2008] София, 2009, с. 239 - 259.

Студията представя модел за развитие на екотуристически продукт, демонстриран на примера на община Разлог. Предложеният модел съдържа пет основни стъпки: 1) Изясняване на потенциалните цели на екопътуванията и обхвата на дейностите, практикувани от екотуристите; 2) Анализ на най-важните възможности и ограничители за разработване на екотуристически продукт в конкретна дестинация; 3) Насоки за разработване на продукта, съобразени с потенциалните пазари; 4) Очертаване на рисковете за екотуристически продукт и неговата пазарна реализация; 5) Насоки за ограничаване / преодоляване на съществуващите рискове. Направени са изводи в по-широк контекст относно многобройните местни и регионални инициативи за развитие на екотуризма в България и необходимостта от прилагане на модела още на етапа на създаване на проектните идеи и при разработване на проектните предложения.

3.5. **Дограмаджиева, Е. Състояние и динамика на туристическото развитие в Източните Родопи** // Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ГГФ, кн. 2 – География, т. 100 [за 2007]. София, 2008, с. 311-336.

Студията представя количествен анализ на туристическото предлагане и търсене в десет общини в Източните Родопи, базиран на официални статистически данни за 1998 г. и 2005 г. Използвани са голям брой показатели за състоянието, динамиката и тенденциите в развитието на туризма на общинско и регионално ниво.

Резултатите показват, че през последните години дестинация Източни Родопи претърпява сериозна промяна по отношение на предлагането, търсенето и ефективността на туризма. Наблюдаваните промени не могат да се оценят еднозначно, но са по-скоро положителни. В повечето случаи те са свързани с влошаване на количествените и подобряване на качествените параметри на развитието, което в крайна сметка води до чувствително увеличение на икономическите ползи от туризма в сравнение с 1998 г. Специално са анализирани големите вътрешнотериториални различия по общини, като на тази база са очертани няколко модела на местното туристическо развитие.

Наред с това се отчита фактът, че анализът на официалните данни в много отношения се „разминава" с общото впечатление за бързо нарастваща популярност на дестинацията и утвърждаването й на съвременната туристическа карта на България след 2000 г. Коментирани са причините за тези разминавания и е отправена препоръка за насочване на маркетинговата политика към „задържане" поне на част от транзитните посетители в района и към стимулиране на стационарните форми на туризма.

3.6. Маринов, В., **Е. Дограмаджиева**. **Оценка на стратегии за туристическо развитие (на примера на Националната стратегия за развитие на екотуризъм в България)** // Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ГГФ, кн. 2 – География, т. 97, [за 2004]. С., 2005, с. 257 – 275.

Студията обосновава необходимостта и ползите от предварителна оценка на планови документи в областта на туризма, предлага проста методика за такава оценка и я прилага към Националната стратегия за развитие на екотуризма в България и свързаните с нея планове за действие, непосредствено след публичното им представяне в началото на 2004 г. Методиката е конструирана въз основа на модел, който показва връзката между съдържанието, предназначението (функцията), обхвата, процеса на разработване и контекста на разработване на стратегията и се базира на последователна проверка по серия от прости въпроси.

Извършената оценка на НСЕТ включва по-специално: 1) оценка на процеса на планиране; 2) оценка на структурата и съдържанието на документа; 3) оценка на изпълнимостта (осъществимостта) на НСЕТ. Резултатите поставят под съмнение осъществимостта на стратегията, а тяхната обоснованост е убедително потвърдена в последващия период от факта, че документът не е официално приет и до днес.

3.7. **Dogramadjieva, E.**, E. Matei**. Comparative Analysis of Hotel Accommodation Facilities in Bulgaria and Romania in the Period 1990 – 2007** // Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", ГГФ, кн. 2 – География, том 102 [за 2009] С., 2010, с. 253 – 280.

Студията представя сравнителен анализ на хотелския сектор в България и Румъния, чрез комбинирано използване на качествени и количествени методи. Направен е ретроспективен преглед на основните етапи в развитието на сектора с техните движещи сили и тенденции, като се поставя специален акцент върху динамичните промени, настъпили в периода на преход към пазарна икономика. Въз основа на официални статистически данни за периода 1990-2007 г. е направен сравнителен количествен анализ по голям брой показатели за състоянието и тенденциите в предлагането, търсенето и ефективността на хотелите в България и Румъния, със специален акцент върху териториалните различия в рамките на двете страни. Обобщени са сходствата и различията между двете държави, които обясняват наличието на общи и специфични проблеми. Изведени са основните насоки за тяхното разрешаване.

Статии (вкл. в чужбина):

3.8. Маринов, В., М. Асенова, Н. Попова, **Е. Дограмаджиева**. **Аргументи в полза на необходимостта от туристическо райониране в България.** Туристически пазар, бр. 5 / 2008, с. 18-19.

Обоснована е необходимостта от създаване на национална схема на туристически райони не само като традиционен инструмент за планиране и управление на териториалното развитие на туризма, но и като инструмент за провеждане на регионален туристически маркетинг с цел постигане на конкурентна способност на туристическия продукт.

3.9. **Дограмаджиева, Е.**, Д. Казачка. **Развитие, тенденции и проблеми на планинския туризъм в България** // Проблеми на географията кн. 1-2 [2007]. София, 2007, с. 120-132.

Статията представя ретроспективен преглед на развитието на планинския туризъм в България, анализира актуалното му състояние и неговото място в съвременната туристическа индустрия на страната. В хронологичен ред са очертани пет етапа на развитие на планинския туризъм, с техните характерни особености и движещи сили. Анализът на съвременното състояние се базира главно на данни от НСИ по общини и видове заведения за настаняване за 2005 г., но е използвана и информация от по-ранни емпирични проучвания на различни планински курорти.

Мястото на планинския туризъм в националната система на туризма и съществените разлики между най-големите планински курорти (Банско, Боровец и Пампорово) и малките туристически центрове са представени чрез основни количествени показатели за предлагането, търсенето и ефективността на туризма - величина и среден капацитет на настанителната база, пренощували лица, реализирани нощувки, приходи от нощувки, заетост на настанителната база, сезонност в нощувките и заетостта. Направени са изводи за положителните и отрицателните тенденции в развитието на планинския туризъм у нас и са очертани основните насоки за преодоляване на съществуващите проблеми.

3.10. Marinov, V., **E. Dogramadjieva**. **Tourism Curriculum – a Tool for Responsible Tourism Education at Sofia University: The Students' Perspective.** Journal of Hospitality Industry Research and Education. Vol. 1, No 1, May 2013, pp. 21-33.

Като изхожда от нарастващото значение на концепцията за отговорен туризъм и разбирането, че тази концепция трябва да бъде широко отразена във висшето образоване по туризъм, статията представя развитието и актуалното състояние на обучението в бакалавърската програма „Туризъм" на СУ „Св. Климент Охридски". Анализирани са резултатите от анкетно проучване на завършващите студенти през 2011 г. и по-специално – техните възприятия за важността на обучението за отговорен туризъм и оценката им доколко тази проблематика е адекватно включена в действащия учебен план на специалността. Направени са изводи за необходимите промени в структурата на учебния план и в начина на преподаване, за да се отговори по-пълно на потребностите на студентите и на съвременните изисквания на туристическата индустрия в контекста на концепцията за отговорен туризъм.

3.11. **Dogramadjieva, E**. **Field Research of Tourism Supply and Demand in Mountain Villages: The Case of West Rhodope Architecture Reserves.** Ankara University Journal of Environmental Sciences. Ankara, 2013 (in press) – 12 p.

Статията представя резултатите от анкетно проучване на предприемачите в туризма в селата Долен, Лещен и Ковачевица, осъществено в рамките на по-широко изследване, целящо конструирането и тестването на модел за проучване на туристическото развитие и управлението на туризма на местно ниво.

Въз основа на информацията от анкетното проучване е осъществен сравнителен анализ на трите села, който откроява особеностите на тяхното туристическо предлагане и търсене, в т.ч.: обем и структура на настанителната база, допълнителни услуги, работа с посредници и ценова политика, обем и структура на туристическите потоци, профил и поведение на туристите, сезонност на търсенето и заетост на настанителната база. Разгледани са също направените от предприемачите инвестиции през последните 5 години, както и виждането им за основните приоритети в бъдещото развитие на техния бизнес.

Резултатите показват какъв тип информация може да се осигури и анализира при прилагане на предложената методика и са основа за идентифицирането на различни модели на местното туристическо развитие.

3.12. **Dogramadjieva, E**., V. Marinov. **The Role of Vitosha Mountain in the Development of Sofia as a Tourist Destination: Current State and Attitudes.** Journal of Environmental and Tourism Analyses. Vol.1, Is.1, 2013, pp 5-20. (http://jeta.rev.unibuc.ro/)

Статията представя кратък преглед на рекреационния потенциал и развитието на туризма на Витоша и изследва съвременната роля на планината за София като туристическа дестинация. Изследването е основано на комбинирано използване на вторична и първична информация, в т.ч. официална статистика и две анкетни проучвания на хотелиерите в Столична община, проведени през 2011 г. и 2012 г. Специален акцент е поставен върху резултатите от дейността и мненията на хотелиерите от район Витоша. На тази база са анализирани особеностите на съвременното туристически развитие и вижданията на местните предприемачи по ключови въпроси, свързани с бъдещето на София като туристическа дестинация и мястото на Витоша в нейното развитие.

3.13. Vodenska, M., **E. Dogramadjieva**. **Analysis of the Hotel and Food-and-Beverage Tourism Facilities in Kazanluk Municipality** // Годишник на СУ, ГГФ, кн. 2 – География, том 98, [за 2005]. София, 2007, с. 245-262.

Статията представя част от по-мащабно изследване, проведено в община Казанлък през 2005 г., с цел да се анализира съвременното състояние и тенденциите на туристическото развитие, и да се създаде система за неговия редовен мониторинг на общинско ниво.

Обект на анализ в статията са хотелите и ресторантите, представителни за туристическото развитие в община Казанлък. Информацията е набавена чрез лично проведено анкетно проучване със стандартизирани въпросници. Анализирани са три групи индикатори, отнасящи се съответно до туристическото предлагане и туристическото търсене в изследваните заведения, както и до проявлението на техните влияния в рамките на общината. Специален акцент е поставен върху динамичните промени в териториалната структура по всички основни параметри на предлагането и търсенето на хотелите и ресторантите през последните две години.

Направени са изводи и препоръки, касаещи основните проблеми и насоки за развитие на туризма в община Казанлък. Общото заключение е, че е необходим редовен мониторинг на предложените индикатори, за да могат да се запълнят съществуващите информационни празнини и да се регистрират своевременно всички позитивни или негативни промени в бъдещото туристическо развитие не само в община Казанлък, но и в останалите общини.

4. ИЗЦЯЛО ПУБЛИКУВАНИ ДОКЛАДИ И ПРЕЗЕНТАЦИИ (вкл. в чужбина)

4.1. Маринов, В., **Е. Дограмаджиева**, А. Коцев. **Териториално разположение на настанителната база на туризма в София – особености, тенденции и влияние върху използването**. Сборник доклади от научни конференции "География и регионално развитие" – Созопол, септември 2012. (под печат) – 20 с.

Изхождайки от общоприетите теоретични постановки за значението на настанителната база и влиянието на местоположението върху развитието на туризма, докладът анализира териториалното разположение на настанителната база в София въз основа на актуални данни, проследява историческите промени в разположението (особено през последните 20 години) и представя оценка за влиянието на местоположението върху основни показатели на функционирането на настанителната база.

Анализът се основава на разнообразни данни - от НСИ и статистически справки на общината, от Регистъра на категоризираните средства за подслон и места за настаняване в Столична община, както и данни, набрани при проучване на настанителния сектор в София, осъществено от авторите през 2012 г. За целите на анализа административните райони на Столична община са групирани в 3 зони: център, градска периферия и извънградски райони. Резултатите потвърждават теоретичните постановки за основните зони на концентрация и фактори за териториалното разполагане на настанителната база, както и че местоположението действително има значение за ефективността на нейното използване.

4.2. **Дограмаджиева, Е. Състояние на настанителния сектор в София – оценка за 2011 и очаквания за 2012 през погледа на бизнеса**. Сборник доклади от Международна научна конференция «Предизвикателства пред туризма през XXI век» - Катедра «Икономика на туризма», УНСС. София, 2012, с. 349-357.

Докладът представя резултатите от по-широко анкетно проучване на настанителния сектор в Столична община, проведено през 2012 г. Анализът е фокусиран върху оценката на респондентите за техния бизнес през 2011 г. в сравнение с предходната 2010 г. и върху очакванията им за текущата 2012 г. – цялостно и в частност по отношение на търсенето, цените и заетостта. Резултатите очертават различна картина в зависимост от вида, капацитета и категорията на анкетираните заведения за настаняване. Специално е коментирано и отражението на различните ценови стратегии върху постигнатите и очакваните резултати от дейността на предприемачите. Анализирани са и основанията за песимизъм и оптимизъм, изведени от свободните отговори на респондентите. Направено е общо заключение, че дори във време на криза, определящ фактор за успешно развитие на бизнеса и постигане на по-висока заетост не са ниските цени, а качеството на предлагането и професионалното управление на обектите.

4.3. **Дограмаджиева, Е. Роля на Културно-информационен център – София в управлението на столицата като туристическа дестинация**. Юбилейна научна конференция с международно участие по повод 20-годишнината на катедра «Икономика на туризма» в УНСС. Сборник с научни доклади II том. София, 2011, с. 177-189.

Докладът разглежда ролята на Културно-информационния център в управлението на столицата като туристическа дестинация, въз основа на вътрешна статистика за търсенето на КИЦ-София и резултати от актуални проучвания на посетителите на центъра и на основни участници в местното туристическо развитие (хотелиери, туроператори, културни и религиозни институции). Представени са най-важните характеристики на организацията и дейността на КИЦ-София; основните параметри на търсенето и начинът, по който предоставената информация влияе върху туристическото поведение на посетителите, както и мнението за центъра на ключовите актьори в местното туристическо развитие, техните очаквания за ефекта от сътрудничество с него и готовността им за партньорство в конкретни насоки.

4.4. **Дограмаджиева, Е. Екотуристическото сертифициране в България – ползи и предизвикателства**. Конференция „Балканите: Дестинация Зелен Туризъм" – БААТ, СУ „Св. Климент Охридски", 29 април 2011. http://www.baatbg.org/konferencija-/39/60/

В презентацията се прави преглед на постиженията и проблемите на екотуризма в България през последните 15 години; коментира се ролята на сертифицирането и въвеждането на единни стандарти като инструмент за маркетинг и управление на качеството в екотуризма; представени са основните инициативи за екотуристическо сертифициране в страната и свързаните с тях проблеми и предизвикателства. В обобщенията и насоките се акцентира върху необходимостта от цялостна национална политика за сертифициране на качеството в екотуризма и хармонизиране на различните системи за сертификация въз основа на единни стандарти.

4.5. **Дограмаджиева, Е.**, В. Маринов. **Отражение на съвременната финансова и икономическа криза върху пътуванията на българите.** Сборник доклади от научни конференции "География и регионално развитие" – Созопол, септември 2009-2010. Фондация „ЛОПС", 2010, с. 46-60.

Докладът дава по-цялостен поглед върху настъпилите промени в пътуванията на българите през 2009 и 2010 въз основа на най-новите налични данни, като търси отговор на въпросите: какви са нагласите на българите за промяна на туристическото поведение в условията на криза; какви обективни промени са настъпили в изходящия и вътрешния туризъм; наблюдава ли се ефект на заместване между пътуванията в чужбина и в страната; какви са поуките от наблюдаваните тенденции за туристическия маркетинг и националната туристическа политика?

Анализирани са разнообразни източници на информация – резултати от актуални социологически проучвания и официални статистически данни. Специално са коментирани установените разминавания и противоречия в наличната информация, като се подчертава необходимостта различните източници да бъдат внимателно преценявани и използвани комбинирано, за да се избегне даването на едностранчиви оценки.

4.6. Маринов, В., **Е. Дограмаджиева**, М. Асенова. **Националният туризъм на България в интернационален контекст: сравнителен анализ.** Сборник доклади от научна конференция «Алтернативи за развитие на съвременния туризъм». Икономически университет – Варна, 2010, с. 585-601.

Изхождайки от значението на пазарните проучвания на туристическото търсене и по-специално на проучванията на националния туризъм (пътуванията на населението на страната – в самата страна и в чужбина) и от дефицита на подобни цялостни проучвания в България, докладът подчертава необходимостта от сравнителни анализи в по-широк международен контекст. Към момента са налице актуални, надеждни и пряко съпоставими данни за страните-членки на ЕС и кандидатстващите страни, чието набиране е директно мотивирано от съвременната финансово-икономическа криза. Въз основа на това докладът представя кратък сравнителен анализ на интензивността на пътуванията на българите и техни основни параметри през 2008-2009 г. и намеренията за 2010 г., като прави изводи за националния и фирмения туристически маркетинг в България.

4.7. **Дограмаджиева, Е. Сертифициране в екотуризма – актуални нужди и предизвикателства.** Сборник доклади от научни конференции "География и регионално развитие" – Созопол, септември 2009-2010. Фондация „ЛОПС", 2010, 81-95.

На базата на преглед на същността, значението и световния опит в сертифицирането на туризма и екотуризма, докладът представя стандарта за европейски екотуристически етикет, разработен в рамките на международен проект за качество на екотуристическите дестинации, с участието на организации от седем европейски държави. Разгледани са предизвикателствата и необходимите решения във връзка с приложението на резултатите от проекта в България и са поставени редица конкретни въпроси, касаещи въвеждането на единна система за сертифициране на екотуризма в страната.

4.8. **Дограмаджиева, Е.**, В. Иванова. **Туристическите атракции като елемент от продукта на дестинация Златоград.** Сборник доклади от Младежки научни конференции с международно участие „Бъдещето на географията в България" - В. Търново, юни (2005, 2006, 2007). Фондация ЛОПС, 2008, с. 218-237.

Докладът разглежда туристическите атракции като ключов елемент в продукта на дестинациите и защитава виждането, че развитието на успешни атракции изисква публична намеса, в т.ч. внимателно планиране и управление в контекста на цялостното туристическо развитие, защото туристическият продукт се нуждае от добри атракции, а атракциите се нуждаят от опазване, поддържане и представяне. Конкретен обект на анализ е община Златоград, която представлява интересен положителен пример за дестинация, поставяща в центъра на продуктовата и рекламната си политика именно туристическите атракции.

Докладът се основава на теренно проучване, проведено през 2005-2006 г., което обхваща петте туристически обекта в общината, предизвикващи в различна степен туристически интерес и посещаемост. Сравнителният анализ на атракциите включва експертна оценка на предлагането по набор от предложени критерии и анализ на търсенето въз основа на количествени показатели. Направени са обобщения и препоръки за туристическите атракции в Златоград, както и по-обща констатация за необходимостта от бъдещи изследвания и трансфер на добри практики в областта на създаването и управлението на туристически атракции.

4.9. **Дограмаджиева, Е.**, Ст. Стоянова. **Културното наследство и туризмът в община Ивайловград: част от проблема или част от решението?** Сборник доклади от Младежки научни конференции с международно участие „Бъдещето на географията в България" - В. Търново, юни (2005, 2006, 2007). Фондация ЛОПС, 2008, с. 3-19.

Докладът представя резултатите от участието на авторите в Международен младежки пленер "Традиционните ценности – ценности на днес и утре", проведен в Ивайловград през 2004 г. с цел да се развият идеи за опазването на културното и природното разнообразие в района и неговото ефективно използване за повишаване конкурентноспособността на общината и превръщането ѝ в атрактивна туристическа дестинация. Представените резултати включват: 1) Стъпки за поетапна социализация на местния културен потенциал; 2) Мерки за интегриране на културното наследство в цялостен туристически продукт; 3) Обобщен анализ на

състоянието, проблемите и перспективите на туристическото развитие в общината. Изведено е общото заключение, че туризмът в община Ивайловград има добри перспективи за развитие - както въз основа на местния и регионалния потенциал в страната, така и по линия на трансграничното сътрудничество. Същевременно, на него не бива да се гледа като на универсално лекарство, което действа бързо, безотказно и без странични ефекти. Необходимо е още докато е в зародиш, бъдещето на туризма да бъде подчинено на цялостен, дългосрочен подход и реално отчитане на плюсовете и минусите от неговото развитие.

4.10. **Дограмаджиева, Е. Интегрално планиране и пространствена диференциация на туристическите дестинации: приложение на модела на жизнения цикъл**. Сб. с доклади от научни конференции "География и регионално развитие", Созопол, 2004-2005. София, 2006, с. 30 – 50.

Докладът изяснява различните аспекти на интегралното туристическо планиране и необходимостта от пространствена диференциация на дестинациите, която позволява да се открият специфичните териториални съчетания на проблемите, да се изберат адекватни начини за тяхното преодоляване и да се очертаят ясни териториални приоритети за развитие на туристическите места в условията на ограниченост на ресурсите. На примера на 12 изследвани от автора туристически центъра в Средна Стара планина са демонстрирани възможностите за използване на класическия модел на жизнения цикъл на дестинациите като инструмент за стратегическо планиране, адаптивен към територии от различен мащаб и подходящ за приложение при разработването на пространствени стратегии на туристическото развитие.

4.11. Marinov, V., **E. Dogramadjieva**. **Tourism and Regional Development Planning – the Case of Serbia**. Proceedings of the International Conference "The Role of Tourism in Territorial Development". October 10, 2012. Gheorgheni, Romania. Babes-Bolyai University Cluj-Napoca, Faculty of Geography, Gheorgheni University Extension. Presa Universitara Clujeana, 2012. pp. 155-168.

Туризмът обикновено се разглежда като инструмент за подкрепа на регионалното и местното развитие. Високите очаквания обаче често не се оправдават, главно поради надценяване на условията и възможностите за неговото развитие. Надценяването в това отношение може да бъде риск за планирането и осъществяването на реални политики. Планирането на развитието трябва да се базира на критичен анализ и вярна диагноза на състоянието, което се постига най-добре чрез прилагането на сравнителен подход.

Докладът демонстрира именно такъв подход, който е използван при анализа на туризма за целите Националния план за регионално развитие на Сърбия. Основният извод от анализа е, че туризмът не може да бъде основна движеща сила на сръбската икономика. Все пак, въпреки малкия си обем, „нишовите" туристически продукти могат да повлияят регионалното и местното развитие, ако са подходящо насочени и подкрепени. Това изисква по-задълбочена оценка на туристическия потенциал от гледна точка на атрактивността и повече маркетингови проучвания относно възможностите за пазарна реализация на продуктите.

4.12. Marinov, V., **E. Dogramadjieva**. **Territorial Pattern of Domestic Tourism in Bulgaria: Long-Term Trends and Short-Term Changes**. Proceedings of the International Conference "Global Changes and Regional Development". Sofia, 16-17 April, 2010. Sofia, 2011, pp. 185-191.

Докладът представя анализ на дългосрочните тенденции в териториалното разпределение на пътуванията на българите в страната на равнище области за периода 1985 – 2008 г., както и на настъпилите през 2009 г. промени, които са показателни за ефекта на кризата. Използвани са данни на НСИ за основни показатели като пренощували лица, реализирани нощувки и средна продължителност на престоя. Приложените методи включват корелационен анализ, анализ на вариацията, сравнителен структурен анализ и др. Обяснението на наблюдаваните промени се търси от една страна в изменението на социално-икономическите фактори, а от друга - в нагласите и туристическото поведение на българите, установени в редица маркетингови проучвания през последните години. Направени са изводи за това доколко е устойчиво териториалното насочване на вътрешния туризъм в България и кои са основните следствия за туристическата политика и туристическия маркетинг на национално и регионално ниво.

4.13. **Dogramadjieva, E.**, V. Marinov. **Bulgarian Ecotourism - Expectations and Realities: the Case of the Srebarna Lake UNESCO Site.** Proceedings of the Fist International Carpathian Tourism Conference. Busteni, Romania, October 25-26, 2008. Universitara Housing Press, 2009, pp. 19-33.

Докладът адресира проблема за количествена оценка на ефективното търсене и пазарния потенциал на алтернативни видове туризъм на примера на екотуризма. Въз основа на преглед на голям брой проучвания в страната и чужбина са обобщени тенденциите в екотуристическото търсене на международно и национално ниво, които подлагат под съмнение широко разпространеното еуфорично виждане за бъдещето на екотуризма у нас. След изследване на теоретичните, терминологични и методически ограничения на количествените анализи е предложена оценка за относителната тежест на екотуризма в България. Направен е детайлен анализ на екотуристическото предлагане и търсене в района на резервата „Сребърна", въз основа на който са очертани специфични тенденции и проблеми, свързани с развитието и пазарната реализация на продукта. Аргументирана е необходимостта от публична подкрепа за развитие на екотуристическите дестинации в България, но се подчертава, че тя трябва да бъде основана на факти и данни, а не на нереалистични очаквания или надежди. Идентифицирана е нуждата от проучвания на туристите, практикуващи специализирани (алтернативни) видове туризъм.

4.14. Marinov, V., N. Popova, M. Assenova, **E. Dogramadjieva**. **Tourism Regionalization of Bulgaria – between Political Needs and Theoretical Challenges**. Proceedings of the International Conference "Global Changes: Vulnerability, Mitigation and Adaptation". Sofia, 17-18 April, 2008. Sofia, 2009, pp. 235-244.

Промените в политическите и икономическите условия в България след 1990 г. поставят по нов начин въпроса за туристическото райониране на страната, поради непригодността на съществуващите схеми на туристическите райони на национално пространствено равнище.

Докладът разглежда съвременните нужди от очертаване на туристически райони и свързаните с това теоретични и методически предизвикателства. Направен е критичен анализ на туристическите районни схеми, предложени от Държавната агенция по туризъм през 2007 г. и на идентифицираните територии с ресурсен потенциал, респективно на установените критерии за разграничаване на териториалния обхват на действие на Оперативна програма „Регионално развитие" и Програмата за развитие на селските райони. Изведени са препоръки за решаване на теоретичните, методическите и практическите проблеми за туристическото райониране в България.

4.15. **Dogramadjieva, E. Municipal Authorities' Assessment of Local Tourism Impacts.** Proceedings of the International Conference "Global Changes and Problems". Sofia, 20-22 April, 2007, 360-366.

Докладът представя частични резултати от по-широко анкетно проучване на общинските администрации в България, осъществено през 2006 г. Докладът се фокусира върху оценката на респондентите за положителните, отрицателните и неутралните влияния на туризма върху местната икономическа, социална и природна среда. Анализът се основава отговорите на 124 респонденти – представители на почти половината от всички общини, покриващи над 50% от територията на страната. Обхванати са ареали с различен туристически потенциал и различен тип туристическо развитие – общини с морски, планински, балнеолечебен и спа туризъм, градски и културен туризъм, както и такива, в които туризмът практически не е развит. На тази база е очертана национално представителна картина на проявлението на влиянията на туризма през погледа на местните администрации, като са взети предвид и различията между общините по степен на туристическо развитие. Повечето резултати са очаквани, но някои са изненадващи и влизат в противоречие с широко приети теоретични модели на влиянията на туризма.

4.16. Kazachka, D., **E. Dogramadjieva**. **Mountain Tourism in Bulgaria - Development and Trends**. Proceedings of the 24th EuroCHRIE Congress "In Search of Excellence for Tomorrow's Tourism, Travel & Hospitality" Thessaloniki, Greece 25-28 October 2006 (9 p. on CD).

Докладът представя кратък ретроспективен преглед на развитието на планинския туризъм в България и разглежда съвременното му място в националната система на туризма въз основа на количествен анализ по ключови показатели за туристическото предлагане, туристическото търсене и ефективността на туризма. Специално внимание е отделено на най-големите планински курорти (Банско, Боровец и Пампорово) в

съпоставка с многобройните малки туристически центрове в страната. Направени са изводи за положителните и отрицателните тенденции в развитието на планинския туризъм у нас през последните години и са очертани основните насоки за преодоляване на съществуващите проблеми.

4.17. **Dogramadjieva, E. Restaurants and Taverns as an Element of the Tourist Product in Kazanlak Municipality**. Proceedings of the Second International Conference "Global Changes and New Challenges of the 21st century" 22 – 23 April, 2005. Sofia, 2006, pp. 123-130.

Докладът представя фрагмент от по-широко изследване на туризма в община Казанлък, проведено през 2005 г. Конкретен обект на анализ в случая са ресторантите и механите, като важен елемент от туристическия продукт на общината. Анализът се основава на лично проведено анкетно проучване на най-посещаваните от туристите ресторанти и механи (6 в града и 5 в околните села). Анализирани са три групи индикатори: 1) за предлагането; 2) за търсенето и 3) за влиянията на туризма. Специално внимание е отделено на динамичните промени в териториалната структура по всички основни параметри предлагането и търсенето, наблюдаване през последните две години. Въз основа на резултатите от проучването са направени по-общи изводи и препоръки, касаещи основните проблеми и перспективи на туристическото развитие в община Казанлък.

5. ПУБЛИКУВАНИ НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ РАЗРАБОТКИ:

5.1. Маринов, В., **Е. Дограмаджиева**, В. Гарнизов, А. Коцев. **Настанителният сектор в София: оценки, нагласи и очаквания (Пълен доклад)**. Столична община, ОП „Туристическо обслужване". София, юли 2012 (общ обем 99 с., личен принос 30 с.) http://info-sofia.bg/images/documents/Sofia%20Hotel%20Survey%202012_FINAL.pdf

Проучването на настанителния сектор в Столична община е осъществено през април-май 2012 г. и очертава състоянието на сектора към 2011 г., краткосрочните и дългосрочните тенденции, оценките, мненията и очакванията на неговите представители към Столична община и ОП «Туристическо обслужване». Проучването е мотивирано от разбирането за необходимост от по-информирана и целенасочена туристическа политика, която да отчита не само обективните реалности, но и вижданията на хотелиерския бизнес в столицата. Анализът се основава на анкета с ръководители от настанителния сектор, допълнена от статистически данни на ОП «Туристическо обслужване» и Националния статистически институт.

Анкетното проучване обхваща 167 средства за подслон и места за настаняване с над 12 хил. легла, което представлява 51% от регистрираните обекти в София и 80% от техния капацитет. Извадката включва цялото разнообразие от обекти по вид, категория, капацитет и местоположение, при високо сходство със структурата на генералната съвкупност, което осигурява представителност на резултатите. Анкетната карта е разработена от авторския екип и съдържа 41 въпроса, структурирани в няколко раздела: 1) Обща информация за обекта; 2) Оценка и очаквания за дейността на обекта; 3) Персонал; 4) Очаквания към местните власти и управлението на дестинацията. На въпросите са отговаряли предимно собственици (40%) и управители на обектите (40%), в по-редки случаи – мениджъри на по-ниско ниво (15%) или служители (5%), което осигурява висока надеждност на резултатите.

Идентифицирани са основни особености в структурата на настанителната база на Столична община, дългосрочните и краткосрочните тенденции в нейното развитие и използване, както и мненията на хотелиерите по ключови въпроси на туристическата политика - приоритетни продукти на дестинацията, важност на дейностите на Столична община и Културно-информационния център, туристически данък, публично-частно партньорство и др.

5.2. Маринов, В., **Е. Дограмаджиева**, В. Гарнизов, А. Коцев. **Настанителният сектор в София: оценки, нагласи и очаквания (Двуезично резюме на резултатите)**. Столична община, ОП „Туристическо обслужване". София, 2012 – 52 с.

Резюме на основните резултати от проучването на настанителния сектор в Столична община през 2012 г. е публикувано от Общинско предприятие „Туристическо обслужване" на български и английски език в отделна книжка. Изданието съдържа 13 раздела: 1) Цел и методика на проучването; 2) Състояние и тенденции на настанителния сектор; 3) Структура на настанителната база; 4) Използване на настанителната база; 5)

Съвременно търсене и желани пазари; 6) Персонал в настанителния сектор; 7) Оценка и очаквания за собствената дейност; 8) Основни проблеми и ограничения; 9) Очаквания за развитие на София като туристическа дестинация; 10) Очаквания към местната власт; 11) Отношение към туристическия данък; 12) Познаване и оценка на КИЦ-София; 13) Отношение към публично-частното партньорство. В заключението са изведени конкретни препоръки към бизнеса и (най-вече) към местната власт, с оглед преодоляването на най-острите проблеми и провеждането на по-ефективна местна туристическа политика.

5.3. **Дограмаджиева, Е. Анализ на резултатите от анкетно проучване на ключови участници в развитието на София като туристическа дестинация**. Столична община, ОП „Туристическо обслужване". София – септември 2011 - 87 с. (http://info-sofia.bg/images/documents/analysis_08%20sept_new.pdf)

Анкетното проучване набира първична информация в подкрепа на туристическата политика и планирането на София като туристическа дестинация. По-специално се цели подпомагане управлението на туризма в няколко аспекта: 1) Маркетинг на дестинацията и информационно обслужване на туристите; 2) Развитие и поддържане на инфраструктурата и транспорта със значение за туризма; 3) Подобряване на партньорството между Столична община и ключовите актьори в местното туристическо развитие.

Обект на проучването са 4 групи респонденти на територията на Столична община: 1) Заведения за настаняване; 2) Посреднически туристически фирми; 3) Културни институции и 4) Религиозни обекти. Първите две групи респонденти представляват туристическия бизнес в столицата, а останалите са включени в качеството им на важни участници при формирането на туристическия продукт на ниво дестинация. Анкетното проучване е проведено в периода юни – юли 2011 г. със стандартизирани въпросници, разработени от ОП „Туристическо обслужване". Анкетирани са 130 средства за подслон и места за настаняване с общ капацитет над 11 хил. легла, 41 туроператори и туристически агенти, 15 културни институции и 27 религиозни обекта (в т.ч. 15 манастира и 12 храма). Аналитичният доклад представя отговорите на въпросите по отделни групи респонденти и в съпоставка помежду им. Той съдържа 6 раздела: 1) Методическа рамка на изследването; 2) Състояние и особености на туристическото търсене; 3) Оценка на общинската инфраструктура и транспортната схема в Столична община; 4) Оценка на дейността на Консултативния съвет по туризъм и виждания за туристическия данък; 5) Готовност за сътрудничество и публично-частно партньорство със СО и КИЦ-София; 6) Обобщения, изводи и препоръки.

Въз основа на анализа са очертани основните проблеми, свързани с туристическото търсене, с общата инфраструктура и транспортната схема, както и с управлението на туризма на ниво дестинация. Отправени са конкретни препоръки към ключовите субекти на местната туристическа политика - Столична община, КИЦ-София и Консултативния съвет по туризъм.

София, 28. 09. 2013.

Подпис:

(Елка Дограмаджиева)